

Gozdna Natura 2000 območja za ptice v Sloveniji

// Katarina Denac

1: Dinarski bukovi gozdovi so primer združbe, ki se najpogosteje pojavlja v slovenskih gozdnih SPA-jih (posebnih območjih varstva). foto: Milan Cerar

2: Belorepec (*Haliaeetus albicilla*) je redka vrsta naših gozdnih SPA-jev. foto: Marjan Artnak

V Sloveniji imamo 26 mednarodno pomembnih območij za ptice, t.i. IBA (Important Bird Area), od tega se na 12 pojavljajo kvalifikacijske gozdne vrste ptic, katerih varstvo določa Direktiva o pticah. Vseh 12 območij je bilo leta 2004, tik pred vstopom v EU, uvrščenih med posebna območja varstva (SPA), ki so del evropskega varstvenega omrežja Natura 2000. Med gozdne SPA sodi tudi Trnovski gozd, ki v času priprave drugega inventarja IBA (objavljen leta 2003) zaradi pomanjkanja podatkov ni bil opredeljen kot IBA, a ga je na osnovi svojih podatkov kot območje Natura 2000 predlagalo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Gozdni sestoji na Natura 2000 območjih

Na slovenskih gozdnih SPA se pojavljajo različni tipi gozdov, med katerimi močno prevladujejo različna bukova (npr. na Kočevskem - Kolpi, Snežniku – Pivki, v Trnovskem gozdu), sledijo jim čisti in mešani smrekovi sestoji (npr. na Pohorju, Jelovici, v Kamniško-Savinjskih in Julijskih Alpah) ter nižinski poplavni gozdovi (npr. ob Muri, v Krakovskem gozdu in Dobravi). Drugi tipi gozdov se pojavljajo zgolj razdrobljeno (macesnovi sestoji, gozd črnega gabra in malega jesena itd.).

Zanimivi odnosi

Na gozdnih SPA je varovanih 19 kvalifikacijskih vrst gozdnih ptic. Nekatere od njih so vezane izključno na gozd in presvetlitve znotraj njega, v njem gnezdiijo in se prehranjujejo (sove, detli, muharja). Triprsti detel (*Picoides tridactylus*) in mali skovik (*Glaucidium passerinum*) za gnezdenje izbirata pretežno smrekove sestoje, belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*) ima raje

stara bukova, ki jih najdemo v pragozdnih ostankih, srednji detel (*Dendrocopos medius*) pa najvišje gostote dosega v nižinskih poplavnih gozdnih doba in belega gabra. Druge vrste v gozdu le gnezdiijo, hranijo pa se praviloma zunaj njega na odprtih površinah, npr. belorepec (*Haliaeetus albicilla*), mali klinkač (*Aquila pomarina*), duplar (*Columba oenas*). Za tretje je gozd le eden izmed možnih gnezditvenih habitatov, saj se pojavljajo tudi v drugačnih združbah dreves, npr. sršenar (*Pernis apivorus*) v drevesnih mejicah. Nekoliko posebna pri izbiri gnezditvenega habitata je podhujka (*Caprimulgus europaeus*), ki naseljuje zelo presvetljene, redke borove sestoje na toplih legah. Med gozdnimi vrstami obstaja cela paleta ekoloških povezav. Sekundarni duplarji, kot so sove, so odvisni od dupel primarnih duplarjev (žoln in detlov). Malega skovika zato pogosto najdemo v starih duplih velikega (*Dendrocopos major*) ali triprstega detla, ki imajo manjši premer vhodne odprtine, koconogega čuka (*Aegolius funereus*) pa v duplih črne žolne (*Dryocopus martius*), ki so na vohu nekoliko širša. Še zanimivejša so plenilska razmerja med sovami. Koconogi čuk se v večjem delu Slovenije pojavlja v više ležečih gozdnih, skupaj s kozačo (*Strix uralensis*). Vse kaže, da se tako izogone plenjenju s strani lesne sove (*Strix aluco*), ki se kozači izogiba in zato poseljuje nižje lege. Kjer lesne sove ni, se koconogi čuk pojavlja tudi na nižjih nadmorskih višinah. Podoben pojav je bil opažen tudi v razmerju med veliko uharico (*Bubo bubo*), lesno sovo in malim skovikom. V tem primeru se mali skovik pojavlja znotraj teritorijev velike uharice, kjer zaradi plenilskega pritiska uharice ni lesne sove, in to na presenetljivo nizkih 500 m nadmorske višine.

Slovenija – »velesila« za kozačo

Med kvalifikacijskimi vrstami gozdnih ptic so nekatere pri nas zelo redke in se pojavljajo le na enem ali nekaj SPA; mali klinkač, belorepec, belohrbti detel, sloka (*Scolopax rusticola*), druge pa so splošno razširjene in jih najdemo skoraj v vseh gozdnih SPA; črna žolna, pivka (*Picus canus*). Kljub majhnosti naše države imamo pomembne deleže evropskih populacij nekaterih kvalifika-

3

4

cijskih gozdnih vrst (v izračunu so upoštevane velikosti evropskih populacij brez Rusije): kozača 1,7 %, sršenar in pivka 1,1 %, črna žolna 0,6 % ter mali skovik in koconogi čuk 0,5 %. Nove populacijske ocene za Slovenijo kažejo, da bi utegnila mejo 0,5 % evropske populacije preseči tudi črna štokrlja (*Ciconia nigra*) in srednji detel, vendar bo treba počakati še na posodobljena evropska števila.

Ali o gozdnih pticah vemo dovolj?

Le za nekaj vrst imamo dobre podatke o razširjenosti in številčnosti na posameznih (ne vseh!) SPA, na primer za divjega petelina (*Tetrao urogallus*), kozačo, srednjega detla in belovratega muharja (*Ficedula albicollis*), medtem ko so podatki za druge precej bolj skromni. Popisi za Novi ornitološki atlas gnezdluk večine teh vrst namreč niso zajeli, saj bi bile za to potrebne njim prilagojene metode (npr. nočni popisi sov, popisi s predvajanjem posnetka samčevega petja). Pri bolj skrivnostnih vrstah, kjer nam za zdaj manjka tudi popisovalskih izkušenj, bo velik izziv iz obstoječih podatkov izdelati nove nacionalne populacijske ocene – tu lahko vsekakor omenimo sloko, belohrbtega detla in sršenarja. Ravno tako so gozdne vrste izredno slabo pokrite z vsakoletnim monitoringom SPA, ki za zdaj vključuje le malega klinčka, kozačo, srednjega detla in belovratega muharja. V Sloveniji ni vzpostavljena niti shema monitoringa pogostih gozdnih vrst ptic po vzoru spremljanja pogostih ptic kmetijske krajine (FBI, Farmland Bird Index). Z rednim popisovanjem v gozdu bi dobili več podatkov vsaj za pogostejše kvalifikacijske vrste, zelo verjetno pa tudi številne naključne podatke za redkejšje vrste. Posledica pomanjkanja podatkov je, da le za nekaj gozdnih vrst vemo, kaj približno se dogaja z njihovimi populacijami. Nerodna situacija torej, zlasti če imamo v mislih še obvezo Slovenije, da redno poroča o stanju populacij kvalifikacijskih vrst na SPA. Nujno bi bilo torej zasnovati celostni monitoring gozdnih vrst, s katerim bi pokrili tako kvalifikacijske vrste SPA kot pogoste gozdne vrste. Kajti glede na vse spremembe, ki se dogajajo v slovenskih gozdovih, bomo gozdnim vrstam prisiljeni nameniti več pozornosti kot doslej. ●

Območja Natura 2000 za gozdne vrste ptic v Sloveniji: Pohorje, Reka Mura, Kozjansko – Dobrava – Jovsi, Krakovski gozd – Šentjernejsko polje, Kočevsko – Kolpa, Snežnik – Pivka, Kras, Južni rob Trnovskega gozda in Nanos, Banjšice, Jelovica, Triglavski narodni park ter Vzhodni del Kamniško-Savinjskih Alp in Karavanke.

Kvalifikacijske gozdne vrste ptic v Sloveniji: črna štokrlja, sršenar, belorepec, mali klinčak, gozdni jereb, divji petelin, sloka, duplar, podhujka, mali skovik, kozača, koconogi čuk, pivka, črna žolna, srednji detel, belohrbti detel, triprsti detel, belovrati in mali muhar.

3: Nižinski poplavni gozd Krakovski gozd je primer zelo redke gozdne združbe pri nas.
foto: Eva Vukelič

4: Pivka (*Picus canus*) je v gozdnih SPA-jih splošno razširjena in hkrati vrsta s pomembnim deležem evropske populacije v Sloveniji.
foto: Armandas Naudzius

VIRI:

- BIRDLIFE INTERNATIONAL (2004): Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife Conservation Series No. 12., BirdLife International, Cambridge.
- BOŽIČ, L. (2003): Mednarodno pomembna območja za ptice Slovenije 2. Predlogi Posebnih zaščitenej območij (SPA) v Sloveniji. Monografija DOPPS št. 2., Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana.
- DIREKTIVA Sveta evropskih skupnosti z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prosto živčih ptic (79/409/EGS), slovensko besedilo najdete na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:01:31979Lo409:SL:PDF>
- PERUŠEK, M. (2006): Vpliv ekoloških in nekaterih drugih dejavnikov na razširjenost izbranih vrt ptic v gozdovih Kočevske. Magistrsko delo, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.
- POLAK, S. (2000): Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji. Monografija DOPPS št. 1., Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana.
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000; Ur.l. RS 49/2004; spremembe v Ur.l. RS 110/2004, 59/2007, 43/2008): <http://www.natura2000.gov.si/index.php?id=122> – na tej spletni strani so dostopna poročila monitoringa na SPA
- VRH VREZEC, P. (2005): Medvrstna teritorialnost med kozačo (*Strix uralensis*) in lesno sovo (*Strix aluco*). Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo.